

EĞİTİM VE EKONOMİ İLİŞKİSİ

Martin CARNOY*

Çev.Ar. Gör. Nejla TURAL**

Eğitimin bireyin mesleki konumuna ve ücret farklılaşmasına katkıda bulunduğu, iktisatçılar tarafından kabul edilen bir görüştür. Adam Smith'in kitabında da eğitim bu içerikte tartışılmıştır. Aslında eğitim ile ekonomik sistem arasındaki ilişkinin çözümlemesi ile uğraşan eğitim ekonomisi, son çeyrek yüzyılın önemli düşünürlerinden birini oluşturmaktadır.

1950'lerin ortalarında, eğitim harcamaları fiziksel üretim artışının bir nedeni olarak, üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Bunun nedeni, uzun vadeli büyüme dönemlerinde, toplam ekonomik büyümenin yarıdan fazlasını açıklayan ve işgücü ile sermayenin türdeş olarak tanımlandığı gelişme modellerinin başarısızlığıdır. Bu yüzden eğitim ekonomisi ile ilgili çalışmalar, işgücünün "üretken niteliğini" artırmanın bir biçimi ve büyüme sürecinin bir girdisi olarak kabul edilen eğitim üzerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte daha yakın zamanlarda, eğitim harcamalarının üretimde bir artış yapıp yapmayacağı konusunda, ciddi sorular yöneltilmiştir. Bazı iktisatçılar ekonomik büyümenin ekonomi politika açısından, tek bir değişme süreci olup olmadığı konusunda tartışmaya girişmişlerdir. Yine bazıları eğitimin gerçekten en önemli işlevinin, farklı işçi kuşakları arasındaki ve aynı kuşak içindeki gelir dağılımını sağlamak olup olmadığı konusunda, sorular yöneltmeye başlamışlardır.

Eğitim ekonomisi, görece yeni, dolayısıyla oldukça geniş bir alandır. Eğitim ekonomisi, toplumsal yapı, ekonomik değişme ve bireyin kazandığı bilgi ve beceriler arasındaki temel ilişkileri araştırmaktadır. Bu alan işgücü piyasası gelir dağılımı kuramı ile olduğu kadar, kamu finansmanı çerçevesinde, en büyük harcamaların yapıldığı kesimlerden biri olan kamu eğitimini de incelemektedir. Bu makalede kuramsal olduğu kadar, deneysel ve zengin eğitim ekonomisi alan yazını incelenmeye

* Carnoy, Martin. "Economics and Education", Encyclopedia of Educational Research, McMillan Cor. 1982, ss. 519-525.

** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü Araştırma Görevlisi.

çalışılmıştır. Eğitim ekonomisi alanyazınındaki bu zenginliğin yüzeyine değinmekten daha fazlasını yapmanın olanaksızlığı açıktır. Makalede konunun hangi aşamada olduğunu ve nereye gittiğini tartışmak amacıyla aşağıdaki başlıklar seçilmiştir.

Bir Girdi Olarak Eğitim

1950'lerde iktisatçılar, ülkenin büyüme oranının tek bir parçası olarak açıklanan sermayenin değeri ve işin işgücü saati cinsinden ölçülmesi ile işgücü ve sermayedeki artışları hesaplanmışlardır. Büyüme sürecinde açıklanamayan "katma değer" (residual) önce teknolojiye bağlanmıştır (Solo, 1957). Ancak daha sonra bu genel kavram, sermayenin niteliğindeki gelişmeyi (Denison, 1962; Griliches ve Jorgenson, 1964) ve insana yapılan yatırımı (Shultz, 1959, 1961) içerecek biçimde yeniden tanımlanmıştır. Bir dizi öncü çalışmalarda Shultz, eğitim harcamalarının öncelikle tüketim olarak ele alnamayacağını, fiziksel ürünün ortaya çıkarılmasında işgücünün yeterliliğini artırdığından, bir yatırım harcaması olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Bundan dolayı örgün eğitim, insana yapılan bir yatırım ve işçi başına düşen üretimi artırması bakımından, ekonomik hasıla ile ilgili bir yatırım olarak düşünülmüştür.

İnsan Sermayesi Kuramı

Savaş sonrası Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinde, belli bir nedene dayanılarak açıklanamayan büyümeyi hesaplamak amacıyla, Denison (1962) insan sermayesi ve diğer üretim faktörlerine yapılan yatırımın, ekonomik getirisini (economic return) bulmak üzere yatırım standartlarına başvurmuştur. Denison, eğitim harcamalarının istihdam edilmiş kişi başına büyüme oranının önemli bir kısmını açıkladığını ileri sürmüştür. Bu oranlar 1909-1929 arasında % 23, 1927-1957 arasında ise % 42 olarak bulunmuştur. Oysa her iki dönemde de istihdam edilmiş kişi başına sermaye artışının sırasıyla % 29 ve % 9 olarak gerçekleştiği bulunmuştur. Denison ek eğitimin, özellikle hızlı fiziksel sermaye artışının olduğu 1909-1929 döneminde, ABD'nin fiziksel büyümesinde anlamlı bir rol oynadığı sonucuna varmıştır.

Bu görüş eğitimi üretimi artıran bir etken olarak değil, öncelikle uygarlığı ve kültürü aktaran, geliştiren bir etken olarak gören bazı eğitimciler tarafından benimsenmemiştir. T.W. Shultz (1963) pek çoğu eğitim örgütlerinin içinde bulunan ve eğitime yüksek değer veren bu kişilerin, sözü edilen çalışmalara eğitimin kültürel amaçlarının değerini düşürebilen bir çaba olarak baktıklarını belirtmiştir. Shultz'a göre bu eği-

timciler, eğitimin maliyetler ve yararlar sorunundan daha önemli olduğuna ve bu yüzden ekonomik hesapların ötesinde bir yerde olması gerektiğine inanmaktadırlar. Bununla birlikte insan sermayesi kuramı, pek çok ülkede eğitimin geniş kitlelere yaygınlaştırılması konusunda bir dayanak oluşturmuştur. Çünkü bu ülkelerde eğitim harcamaları yoluyla, hem eğitime ilişkin toplumsal istemin karşılanması, hem de ekonomik büyümenin veya gelişmenin hızlanması sağlanabilecektir. Öte yandan Harbison ve Myers (1964) bireylerin gördüğü ortaöğretim ve yükseköğretim ile kişi başına gelir düzeyi arasında yüksek bir ilişkinin bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla Harbison ve Myers ortaöğretim ve yükseköğretimin kişi başına düşen gelirin daha yüksek düzeylere ulaşmasına yol açacağı sonucuna varmışlardır.

Eğitimi insan sermayesi olarak inceleyen deneysel çalışmaların ilgilendiği diğer bir konu, eğitim maliyeti ile (yatırımı) verimlilik (gelir artışı) arasındaki ilişkilerdir. Bu çalışmalarda verimlilik, ekonomideki diğer yatırımlara bağlı olarak, eğitim harcamalarının değerini gösteren bir olgu olarak ele alınmıştır. ABD'nde Hansen (1963), Becker (1964) ve Hanoch (1967), İngiltere'de Blaug (1967), Meksika'da ve diğer Latin Amerika ülkelerinde Carnoy (1967a, 1967b,) tarafından yapılan çalışmalar, bir yatırım olarak eğitimin getiri oranının büyük ölçüde fiziksel sermayeye yapılan yatırıma benzediğini göstermişlerdir. Ancak Gounden, Hindistan için elde ettiği verileri çözümlemiş ve bu ülkede fiziksel sermayenin eğitimden daha yararlı bir yatırım olduğu sonucuna varmıştır. Bununla birlikte bu çalışmalar, farklı eğitim düzeylerindeki bireylerin gelir farklılıklarından hareket ederek, eğitimin ekonomik değerini kestirmeye yönelik sonuçlar elde etmeye çalışmışlardır. Adı geçen çalışmalarda, eğitimin ekonomik değeri salt bireyler açısından değil, ekonominin tümü için açıklanmaya çalışılmıştır. Bu iktisatçılar, bir ülkede eğitim düzeyinin yükselmesiyle, toplam üretim düzeyinin de artacağını savunmaktadırlar. Böylece eğitime yatırılan her ek doların, pesonun veya rupininin koşut olarak milli geliri de artıracığı ileri sürülmüştür.

Gelir Farklaşması ve Eğitim

Adı geçen araştırmacılara yöneltilecek sorulardan biri, farklı eğitim düzeylerindeki kümelere giden gelirlerdeki farklılığın, eğitimden kaynaklanıp kaynaklanmadığıdır. Mincer (1962) bireysel gelirler arasındaki farklılığın, yalnız eğitim düzeyindeki farklılaşma ile açıklanamayacağını, diğer bir değişkenin de yaş olduğunu ileri sürmüştür. Bu

yazara göre, daha fazla eğitim görmüş olanlar, çalışma yaşamında iş-başı eğitimi olanaklarından, daha az eğitim görmüş olanlara göre, daha fazla yararlanmaktadır.

Denison (1962), eğitim ekonomisi alanyazınına "gelir farklılıklarını düzelticisi" kavramını getirmiştir. Bu kavrama ilişkin hesaplamalarda, zeka gibi eğitim ve yetiştirme dışındaki değişkenlerin etkisini ortadan kaldırmak ve gelir farklılıklarında eğitime bağlanabilecek değeri bulmak amaçlanmıştır. Denison gelir farklılıkları konusunda yaptığı tahminleri düzeltmek amacıyla 0.6 değerinde olan "alfa katsayısını" kullanmıştır. Düzeltmede kullanılan katsayı, gelir (verimlilik) farklarının % 60'ının eğitim ile açıklanabileceği sayılımsa dayanmaktadır. Morgan ve David (1963) ABD işgücü piyasasındaki tarım kesimi dışında çalışan, beyaz erkek hane halkı reislerinin gelir farklılıklarını, din, kişilik, baba eğitimi, işgücü piyasası koşulları, mesleki devinim (mobility) ve yönetsel sorumluluklar gibi değişkenler bakımından düzeltmişlerdir. Düzeltmede eğitimin gelire etkisini güdülenme ve yetenekten ayırmak amaçlanmıştır. Morgan ve David düzeltmenin eğitim düzeyi ve yaşa göre farklılaştığını kabul etmekle birlikte, 36 yaşın altındaki kişiler için, Denison'un kullandığı % 60 düzeltme sayılımsı uygun görmüşlerdir.

Daha sonraki çalışmalarda farklı istatistiksel teknikler kullanılmıştır. Blau ve Duncan (1967) gibi sosyologlar ve Griliches ve Mason (1972) gibi iktisatçılar, ABD'de Hause (1972), Meksika'da Carnoy (1967a), aynı ırk ve cinsiyette olan bireyler arasındaki gelir farklılıklarının, eğitimle açıklanabilen bölümünün çok büyük olduğunu doğrulamaya yönelik çalışmalar yapmışlardır. ABD'de Eckhaus (1973), Chiswick ve Mincer (1972), Kenya'da Thias ve Carnoy (1972) bireylerin gelir farklılıklarını açıklamada, istihdam faktörünün çok önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu çalışmalar inceleme yapılan ülkelerdeki işsizlik oranlarını, farklı eğitim düzeyleri açısından hesaplamışlar ve belli bir katsayı ile gelir farklılıklarını düzeltmişlerdir. Çalışmaların sonuçları, eğitimin gelir üzerindeki etkisinin, belli öğrenim düzeylerinde oldukça azaldığını göstermiştir. Eğitim ekonomisi alanında yapılmış ilk çalışmalarda, eğitimin ekonomik değerinin yüksek hesaplandığı bilinmektedir. Daha sonraki çalışmalarda eğitimin ekonomik değerinin bu kadar fazla olmadığına ilişkin kuşku belirmesi üzerine, yukarıda sözü edilen araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda dikkate alınan bir diğer olgu ise yıllık gelirin, belli bir zaman dilimine ödenen ücretle, çalışanların zaman miktarının işlevi olması durumudur. Fakat yine de verimlilik farklarının, ücrete yansıtılması gerektiği kabul edilen bir görüştür.

Eğitim ve Bireysel Gelir

Bazı iktisatçılar ve eğitimciler eğitim ve gelir arasındaki ilişkinin, doğrudan bir yatırım mali olarak eğitim aracılığıyla, işçinin verimliliğine yansıdığı görüşünü genel olarak kabul etmemektedirler. Bazı eğitimciler, eğitimin temel işlevinin, üretim sürecine girdi hazırlamak değil, daha iyi ve daha mutlu vatandaşlar yetiştirmek olduğunu ileri sürmektedirler. Bazı iktisatçılar ise, gözlenen eğitim-verimlilik ve gelir ilişkisinin, bir tüketim mali olarak eğitim çerçevesinde açıklanabileceğini belirtmektedirler. Bu açıklamaya göre, daha fazla eğitim, daha fazla gelirle sonuçlanmamaktadır. Ancak daha fazla gelir, eğitimin daha fazla tüketilmesini sağlamaktadır. Bununla ilgili olarak Shapiro ve Hirsh (1962) (1959) çalışmalarında eğitim harcamalarının gelir esnekliğini ölçmeye amaçlamışlardır. Sonuç olarak sözü edilen iktisatçılar, genel olarak eğitimi ekonomik büyümenin artışında bir politika değişkeni olarak görmemektedirler.

Bununla birlikte Blau ve Duncan (1967), Featherman ve Duncan'ın (1972) yaptığı ileri istatistiksel çözümlerinde, ailenin eğitimi ve mesleği dikkate alındığında bile, bireyin görmüş olduğu eğitimin, onun mesleki konumu ve gelirinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğu görülmüştür. Bu çalışmalarda ek eğitimin, bireyin gelirini etkileyen önemli bir değişken olduğu ileri sürülmektedir. Bu sonuç, eğitimin öncelikle bir tüketim mali olduğunu kanıtlamamasına karşın, eğitim ve gelir arasında bir ilişkinin bulunduğunu ve bunun açıklanmak durumunda olduğunu desteklemektedir. Bowles (1972) bu tür çalışmaların, gelir ve mesleki konum üzerinde, toplumsal sınıf değişkeninin etkisinin, eğitimden daha düşük olduğunu saptadıklarını ileri sürmektedir. Bowles'e göre bunun iki nedeni bulunmaktadır:

1. Bireyin gördüğü eğitim miktarının, ailenin eğitimi ve mesleğine ilişkin olarak algılanmasında bir önyargı vardır. Yüksek eğitim görmüş kişiler, ailelerini daha düşük eğitilmiş ve statülü olarak algulamaktadırlar. Öte yandan daha az eğitim görmüş kişiler, ailelerini kendilerinin sahip olduklarından, daha yüksek eğitilmiş ve statülü olarak algılama eğilimindedirler. Böylece toplumsal sınıf farkının azalması veya artması, bireyin eğitimindeki değişimlere bağlı bulunmaktadır.

2. Toplumsal konumun belirlenmesinde, ailelerin eğitimi ve mesleği önemli göstergelerdir. Ashnda ailenin geliri ve refahı, eğitim ve mesleğine oranla toplumsal sınıfın ve çocuğun gelirinin belirlenmesinde daha

iyi bir yordayıcıdır. Wisconsin verileri üzerine Sewell ve Hauser'in çalışması (1974) ikinci tartışmaya dayalıdır.

Verimlilik ve Gelir

Eğitimin ekonomik büyümeye katkısı konusunda, diğer bir tartışma gelir ve verimlilik üzerinedir. Daha fazla eğitimin bireyin daha fazla gelir elde etmesini sağlaması, onun içinde daha verimli olduğunu gösterir mi? Vaizey ve diğerleri (1961) bireylerin eğitimi bir yatırım olarak gördüklerini ve daha fazla eğitim gördüklerinde daha fazla gelir elde edeceklerini düşündüklerine inanmaktadırlar. Fakat bu yazarlara göre, daha fazla eğitim toplam üretimde artışa neden olmayabilir. Marjinal ürünleri eşit bile olsa, daha fazla eğitim görenlere yüksek gelir, daha az eğitim görenlere düşük gelir verilerek, eğitim aracılığıyla gelir dağılımı sağlanabilmektedir. Modelde, toplumun eğitime daha fazla yatırım yapması, işgücünün daha fazla üretimde bulunacağı anlamına gelmemektedir. Ayrıca işgücünün üretimden alacağı pay, yatırımın bireyler ve kümeler arasındaki dağılımına bağlıdır. Kısaca ortalama eğitim düzeyinin daha yüksek olması, kişi başına ortalama gelirin daha yüksek olmasına yol açmamaktadır.

Bu tartışmayı iki çalışma dolaylı olarak desteklemiştir. İlki Berg'in çalışmasıdır (1970). Bunu Fuller'in çalışması (1970) izlemiştir. Bu çalışmalarda iş ve görev çözümlenmeleriyle meslekler tanımlanmıştır. Çalışmaların sonunda, eğitim ve işçilerin fiziksel verimliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İkinci çalışmayı Thurow (1968) yapmıştır. Bu çalışmada işgücüne ödenen ücretler ile toplam üretim işlevlerinden kestirilen işgücünün marjinal verimliliği arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Thurow'un çalışmasında ABD'de çalışan işçilerin gelirlerinin marjinal ürünlerinden az olduğu görülmüştür. Bir oran vermek gerekirse, işçi ücretleri, ortalama olarak, işçilerin marjinal ürünlerinin % 63'ü karşılık gelmektedir. Tarım ve imalât sanayi dışındaki sektörlerde, daha az örgütlenmiş ve ortalama olarak daha düşük düzeyde eğitim gerektiren işler yapılmaktadır. Bu sektörlerde çalışan işçiler marjinal ürünlerine (verimlilik) oranla daha az gelir elde etmektedirler. Oysa imalat sanayindeki işçiler, marjinal ürünlerinin % 80'i kadar gelir sağlamaktadırlar. Kuşkusuz her iki çalışmada, eğitim ile uygun bir biçimde ölçülebilmemiş ise verimlilik arasındaki ilişkinin, eğitim ile gelir arasındaki ilişkiden daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Eğer ileri sürülen ilişki doğruysa, eğitimin ekonomik büyümeye katkısı, gelir farklılıklarına dayanılarak gösterilenden daha azdır.

Bununla birlikte, Berg'in, Fuller'in ve Thurow'un çalışmaları, sonuçlarına kuşku ile bakmayı gerektirecek düzeyde yöntemsel sorunlar içermektedir. Berg'in ve Fuller'in çalışmasında, meslek eğitimi ve verimlilik ilişkileri, bir anlamda üretimde verimlilik karşılaştırmalarını vermektedir. Bu araştırmacılar, fiziksel olarak karşılaştırılabilir birimlerdeki verimliliği ölçebilmişlerdir. Fakat Berg ve Fuller daha düşük ödeme yapılan ve meslek eğitimi düzeylerinin en altında bulunan işçileri çalışma kapsamına almamıştır. Sözde daha az üretken (productive) mesleklerde, ortalama eğitim düzeyleri de daha düşük olmaktadır. Yine Berg ve Fuller daha yüksek ödeme yapılan ve meslek eğitimi düzeylerinin son aşamasında bulunan kişileri de çalışma kapsamına almamıştır. Sözde daha "üretken" işlerde, ortalama eğitim düzeyleri de yüksek olmaktadır. Tek bir meslek içinde, genel olarak, oldukça yüksek bir eğitim piramidinin farklı düzeylerinden işçileri görmek mümkün olmaktadır. Fakat işgücü piyasasında toplam gelir farklılaşmasına bağlı olarak, oldukça düşük bir gelir farklılaşması (variance) görülmektedir. Belli bir meslek için gereken ortalama eğitimden daha az veya daha çok eğitim görmüş bireylerin durumları "özel" sayılmalıdır. Bu bireylerin verimlilik ve gelirleri ilişkili olabilir, ancak bu eğitim değişkenine bağlanamaz. Farklı eğitim görmüş bu kişilerin, farklı mal ve hizmeti üreten meslekler içinde olmalarından dolayı, gerçekte verimlilik ve eğitim arasındaki ilişkinin hesaplanması mümkün olmamaktadır. Ortalama olarak, daha fazla eğitim görmüş kişiler, "değeri" daha fazla olarak tanımlanan ürünleri ürettiklerinden, daha az eğitim görmüş kişilerden daha fazla gelire sahip olmaktadır.

Thurow'un yöntemi de aynı biçimde kuşku ile karşılanmıştır. Bu çalışmada üretilen ürünün değeri bakımından bile, yeterliği yüksek ve örgütlenmiş işçilerin; bilgi ve beceri düzeyi düşük, daha az örgütlenmiş işçilerden daha nitelikli ürün ürettikleri ileri sürülmüştür (Thurow, 1968). Thurow'un toplam üretim işlevi hesapları, gerçek bir ekonomik düşünceye sokulamadığı eleştirisiyle karşılaşmıştır (Blaug, 1974). Thurow'un marjinal verimliliğe ilişkin kestirimleri, farklı gelir kümelerinin verimliliklerini ölçme ve sonuç olarak ücretlerle karşılaştırma açısından kuşku ile karşılanmıştır.

"Kuyruk" (Oueue) ve "Eleme" (Screening) Görüşleri

Thurow ve Lucas (1972), daha sonraki çalışmalarında "verimliliğin" insanların değil, işlerin bir özelliği olması nedeniyle, işçilerin potansiyel verimliliğini belirlemede, eğitim ve yetiştirmenin önemli bir etken olmadığını ileri sürmüşlerdir. Buna göre, modern sermaye ve teknoloji-

nin kullanıldığı işler, yüksek düzeyde verimli işlerdir. İşçiler bu işlere girmek için “kuyruğa” girmektedirler. İşçiler işe alındığında, bunların verimliliğini, işin verimliliğine yükseltmek için gerekli olan bilgi ve beceriler, çeşitli biçimsel ve biçimsel olmayan yetiştirme programları ile kazandırılmaktadır. Çeşitli işler için uygun bireyler seçilirken, işverenlerin en başta kullandıkları ölçüt “yetiştirilebilirlik”tir (trainability). “Yetiştirilebilir” nitelikteki işçiler, kuyruğun başında olan, daha az yetiştirme maliyetine katlanmayı mümkün kılan ve “istendik” olarak betimlenen özelliklere sahip bireylerdir. Bunlar en iyi işlere yerleştirilirler.

İşgücü piyasasında kuyruk görüşü, eğitim ile gelir arasındaki ilişkiyi kabul etmekle birlikte, geliri işçileri daha üretken yapmak amacıyla verilen spesifik bilgilerden bağımsız olarak değerlendirmektedir. Bu görüşe göre eğitim, daha kolay yetiştirilebilir işçileri belirlemede işverenlere kolaylık sağlayan bir araçtır. “Yetiştirilebilirlik” bireylerin eğitim sürecinde kazandıkları, değerler ve düzgüleri kapsamaktadır. Burada bir kaç soru yöneltilebilir: Adı geçen değerler ve düzgüler işçilerin daha verimli olmasını sağlar mı? Eğitim, işverenlerin işe uygun işçileri seçmelerini kolaylaştırmak için, devlet kaynakları yoluyla bu kesime sağlanan bir yardım mıdır? Yani sözkonusu olay, kamu kesiminden sermaye sahibine bir kaynak aktarımı mıdır?

Benzer bir görüşle, Arrow(1972) eğitimin “istendik” (desirable) işçileri, daha az istendik olanlardan ayırmak için bir seçme süreci (eleme süreci) olarak işlediğini ileri sürmüştür. “Eleme” denencesi ve “kuyruk” görüşünde eğitimin, ekonomik büyümeye doğrudan bir katkısının bulunmadığı, ancak çeşitli işler için uygun kişileri seçmek işlevini gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Buna karşılık, bazı iktisatçılar “eleme” sürecinin işverenlere gerekli olan işçileri daha düşük maliyetle bulmak işlevini yerine getirdiğinden, bir anlamda üretim artışına katkıda bulunduğuna inanmaktadırlar. Ancak Arrow işverenlere yapılan böyle bir aktarımın, ekonomiyi olduğundan daha iyi bir duruma getirmediği görüşünü savunmuştur. Eğitim ekonomisi alanında bu tartışmalarla, yeniden başlangıç düzeyine dönmüş ve benzer sorular yöneltilmeye başlamıştır. Eğitimin işgücü verimliliği üzerine doğrudan bir katkısı var mıdır? Farklı bireylerin farklı gelir elde etmeleri, nitelik farklılığından mı kaynaklanmaktadır? Eğer bu sorulara olumlu yanıt verilebilirse. bunun doyu-ruyu nedenleri var mıdır?

Eğitimin ekonomik büyümeye katkısına ilişkin tartışma eğitimin gizil işçi olarak, öğrencilere kazandırdığı verimliliği artırıcı bilgi ve be-

ceriler üzerine kurulmuştur. “Kuyruk” kuramında daha fazla eğitimin, gizil işçiler olan öğrencileri daha “yetiştirilebilir” yaptığı ileri sürülmektedir. “Eleme” denencesinde ise, çeşitli eğitim örgütlerinden alınan diploma veya belgelerin, işverenin önemli gördüğü nitelikleri temsil ettiği ve işçilerin yeterliğini yordamada önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bu görüşe göre, eleme sürecinde bazı ölçütlerin kullanılması zorunludur. Ancak bunlar bilişsel yeterlik, verimlilik ve hatta “yetiştirilebilirlik” olmamalıdır.

Bölünmüş İşgücü Piyasası (Labor Market Segmentation)

Önceki görüşlere göre daha ileri giden bu kuram, pek çok teknik tanımlamalara (version) sahiptir. Bu kuram çerçevesinde ücretler, belli sanayilerde teknoloji düzeyinin bir işlevi olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, yüksek ödeme yapılan ve ileri teknoloji kullanılan işlere girişte birtakım engeller bulunmaktadır. Bölünmüş işgücü piyasası kuramı (LMS) bu iki noktada “kuyruk” kuramını güçlendirmektedir. Kuramda ikili işgücü piyasasının olduğu kabul edilmiştir (Doeringer ve Piore, 1971). İleri teknolojinin kullanıldığı sanayilerde; göreceli olarak geri teknoloji kullanan ve düşük ödeme yapılan sanayilere göre, farklı yükselme kuralları, eğitim düzeyini ücretlendirmenin farklı yolları ve kuralları vardır. Kuramın Marksist bir tanımlamasına göre, bölünme (segmentation) emek ile sermaye arasındaki sınıf savaşımı ve kapitalist gelişmenin bir ürünüdür. Böylece sözü edilen bölünme, daha ileri bir işbölümü yoluyla, artık değeri çoğaltmaya çalışan kapitalist girişimlerin bir parçası olan, işgücü piyasası yapısını oluşturmaktadır (Reich, Gordon ve Edwards, 1973; Carter ve Carnoy, 1974; Rosenberg, 1975; Rumberger ve Carnoy, 1980). İki tanımlamada da ücretler, her bir işle ilgili sermaye tipine bağlı olarak ve çalışan insan sermayesinin özelliklerine bağlı olmadan, işin yapısı ve farklılaşmasına bağlı olarak yapılanmıştır. İstihdam olanakları ve eğitim ile yetiştirme programlarının bir sonucu olarak ele alınabilen, “ikincil” işlerdeki bireylerin ücret artışlarını kestiren bölünme çözümlemesinin (segmentation analysis) alt çalışma alanları da bulunmaktadır. “İkincil” işlerin kapsamına düşük ücretli ve tekdüze işler girmektedir. (Harrison, 1972; Rumberger ve Carnoy, 1980; Levin, 1979). Bu çalışmalarda 1960’ların Yoksullukla Savaş Programlarının başlangıçtaki varsayımlarının, doğru olmayışı nedeniyle başarılı olamadıkları ileri sürülmektedir. Bu varsayımlar ise, yoksulluğun yoksulun bilgi ve becerilerindeki marjinal artışlarla azaltılabileceği konusunda yoğunlaşmaktadır. Bunlara göre, işgücü piyasası kendi ücret yapısını açıklamada, çok daha fazla rol oynamaktadır.

Bowles (1975) ve Gintis (1971) bu bakış açısını tamamlamışlardır. Onlara göre genç insanlar büyük ölçüde, ailelerinin toplumsal sınıfına (gelir, meslek, eğitim düzeyi gibi değişkenler belirler) bağlı olarak, farklı mesleklere yönelmekte ve farklı gelirler elde etmektedirler. Böylece eğitimin temel işlevinin, en yeteneklileri seçerek en üst konumlara getirme yoluyla, sınıf yapısının yeniden oluşmasını meşru kılmak olduğu belirtilmiştir. Bowles ve Gintis eğitimin bu toplumsal işlevinin, "eleme" işlevinden daha önemli olduğunu kabul etmişlerdir. Onlara göre eğitim, kapitalist toplumsal sıradizini sürdürmede, işverenler sınıfına yarar sağlayan bir kurumdur. Bowles ve Gintis, eğitimin bilişsel bir boyutunun olduğunu, ancak bunun bireyleri ekonomik rollere ayırmak ve öğrencilere toplumsal sınıflarına ilişkin değerleri ve düzgüleri benimsetme işlevinden daha önemsiz olduğunu ortaya koymaktadırlar. Ancak Carnoy (1974) devletin bir ideolojik kolu olarak eğitimin, toplumsal yapıyı yeniden oluşturmak ve güçlendirmek işlevine daha fazla önem vermesinin, ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebileceğini ileri sürmüştür. Çünkü böyle olursa, sıradizinsel kurallar ve güç dağılımı, ürün maksimizasyonuna yeğlenebilecektir.

Değerlendirme

Tüm bu tartışmaların sonucu nereye varacaktır? Eğitim gerçekten üretim artışına katkıda bulunmakta mıdır? Eğitim görmüş bireyler daha verimli olup, daha fazla gelir elde edebilirler mi? Eğitim devlet kaynaklarının işverenlere bir aktarım biçimi midir? Eğitim eşitlikten uzak bir toplumsal yapıyı meşru kılarak, adil olmayan bir işbölümüne boyun eğmeyi sağlamak yoluyla, üretim artışına katkıda bulunabilir mi?

Eğitimin ekonomik büyümeye nasıl katkıda bulunduğu açıklanabilir. Eğitim sürecinde okuma ve aritmetik gibi sistematik bilgi ve becerilerle, bireylerin tümevarım ve tümdengelim mantığının gelişmesine yardım edilir. Böylece yönetime ilişkin bilgi ve beceri elde eden birey, üretimle ilgili sorunlarını çözebilir. Böyle bir yeterlik, üretim artışına doğrudan bir katkı sağlamayabilir. Ancak fiziksel sermaye ve farklı teknoloji ile çalışan bireyleri daha üretken yapabilir. Çünkü bu işçiler, büyük olasılıkla, makinelerin doğasını bilecekler ve bakım-koruma görevlerini gerektiği gibi yapacaklardır. Yine daha fazla eğitim, yöneticilerle işçiler arasında, işçilerin kendi aralarında, daha iyi iletişim kurmalarına yardım etmektedir. Bireylerin eğitim sürecinde elde ettikleri ortak bilgi, beceri ve iletişim deneyimi, farklı ailelerden, kültürlerden gelen ve farklı yaşlardaki işçiler arasında anlaşmayı kolaylaştırmaktadır.

Welch (1970) eğitimin işçileri belli bir zaman diliminde, kaynak dağılımı konusunda iyi karar vericiler haline getirerek, üretime katkıda bulunduğunu ileri sürmektedir. Welch'in modelinde daha iyi karar verme işlevinin işle ilgili olduğu belirtilmektedir. Önemli kararlar verme, eğitimin verimlilik üzerindeki gizil etkisi olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitimin verimliliğe etkisi, milli gelir ile işgücünün eğitimi arasındaki ilişkiye dayanmaktadır (Bowman ve Anderson, 1963; Harbison ve Myers, 1964).

"Eleme" ve meşru kılmaya ilişkin tartışma da şöyle açıklanabilir. Öncelikle belirtilmesi gereken, daha yüksek gelir elde edenlerin, daha düşük gelir elde edenlere göre daha fazla ürettiklerini kanıtlamak güçtür. Öte yandan daha fazla eğitimin kaynaklardan daha fazla harcama yapılmasını gerektirdiği de bir gerçektir. Böylece eğer bu harcamaların sonunda, toplum bir yarar sağlayamazsa, bu kaynaklar savurganca ve ussal olmayan bir biçimde kullanılmış sayılacaktır. Fakat sözü edilen yarar kavramı, daha fazla üretim (ürün) anlamıyla sınırlandırılmamalıdır. Eğer "toplum" sözcüğü nüfusun özel bir alt kümesi biçiminde kullanılmışsa, bu alt küme, farklı kümeler arasındaki üretimin değişmesinden yarar sağlayabilir. Bu farklı kümeler, daha az veya daha çok eğitim görmüş birey kümeleri olabileceği gibi, kapitalist sınıf veya işçi sınıfı gibi nüfusun tamamını kapsayan insan toplulukları da olabilir. "Eleme" görüşüne göre, eğitim, bu değişmeye yardım etmektedir. Yani eğitimin toplam üretime doğrudan bir katkısı olmamaktadır. Ancak varolan katkı, gelirin (işgücünün ürününün) az eğitim görmüş bireylerden, çok eğitim görmüş bireylere aktarımı ve bu işlevin meşru kılınması biçiminde gerçekleşmektedir. Böylece eğitim toplam üretim artışına net bir katkı getirmemesine karşın, dolaylı olarak iki katkı gözlenmektedir. Bireylerin bazılarını ürettikleri değer altında ödeme yapılması ve bazılarını ise ürettiklerinin üzerinde ücret verilmesinin sonucu olarak, eğitim harcamalarının olumlu bir katkısı gözlenmektedir. Öte yandan bireylere daha az eğitim verme yoluyla, kaynakların sermaye artışı için seferber edilmesi de mümkündür. Yüksek düzeyde eğitim görmüş kümeler, eğitimi kullanarak ücret ve gelir politikalarını daha fazla eğitim görenler lehine değiştirmişlerdir. Doğal olarak bu değişim, kümelerin tüketim gücünü de etkilemiştir.

Ekonomik büyümede eğitimin temel işlevinin, toplumsal yapıyı oluşturmak ve varolan yapıyı meşru kılmak olduğu ileri sürülmektedir. Toplumsal yapı içinde bir küme tarafından benimsenme, üretim üzerinde olumlu bir etki yapmaktadır. Eğitim örgütleri tarafından meşru kılınmasına yardım edilen ekonomik düzen, çıktı maksimizasyonunu sağ-

lamamaktadır. Eğitim bu işlevi ile gelir dağılımına etki etmektedir. Ancak ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etki yapabilmektedir (Carnoy, 1974).

Daha yakın zamanlarda Bowles ve Gintis, eğitim ve ekonomi ilişkisi üzerine kapsamlı bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada eğitim ile ekonomi ilişkisinin, eğitimin bilinç düzeyi, kişiler arası ilişkiler ve kişilik üzerindeki etkisi bakımından ayrı ayrı çözümlenmesi gerektiği tartışılmıştır. Onlara göre eğitimin etkilerine ilişkin açıklamalar yapabilmek, ABD’de ekonomiyi ve onun araçlarını anlamaya ve kapitalizmin temel öğelerini bilmeye bağlıdır.

Eğitimin birey ve toplumsal yapı üzerinde çok önemli etkileri vardır. Fakat eğitimin rolünü en iyi bir biçimde tanımlamak gerekmektedir (Blaug, 1974). Sorun, eğitimin ekonomik büyümeye katkıda bulunup bulunmadığı değil, bu katkının nasıl ve ne kadar olduğudur. Ancak vurgulanması gereken nokta, eğitimin ekonomik büyümeye katkısının ilk insan sermayesi kuramcılarının ve gelişme ekonomistlerinin ileri sürdükleri kadar büyük olmadığıdır. Ancak eğitimin ekonomik büyümeye katkısı, bir süreç olarak oldukça karmaşıktır. Öte yandan gelir-eğitim ilişkisi pek çok değişkenin etkisine açıktır. Ayrıca gelir ve verimliliğin eşdeğerde olduğuna ilişkin bilimsel verilere rastlanılamamıştır. Fakat eğitim düzeyi yüksek toplumların, sosyal ve politik yönden diğerlerine göre çok güçlü oldukları da bir gerçektir. Bu toplumlarda daha fazla eğitim görmüş bireylerin daha verimli olacakları varsayımıyla gelir politikalarının oluşturulması olasılığı daha fazladır. Neoklasik anlamda, bu “en uygun kaynak dağılımı”nın etkisini arturmaktadır.

Eğitim ve Gelir Dağılımı

Ekonomik büyümenin veya gelişmenin, sadece kişi başına düşen gelirin artışıyla ilgili bir sorun olmadığı, gelir dağılımının da incelenmesi gerektiği konusu üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır. Yapılan birkaç çalışmada, kişi başına düşen gelir artışından, ekonomik etkinliğe katılan tüm kümelerin yeterince pay alamadığı belirtilmiştir (Barkin, 1971; Fishlow, 1973). Öte yandan ekonomik değişimin amacı hakkında ciddi sorular yöneltilmeye başlanmıştır. Öyleki bazen bir gelişme tanımlaması, toplam gelirin nüfusun küçük bir yüzdesinde yoğunlaşması ile üretime katılan tüm bireylerin toplam gelirden pay alması arasında bir ayırım yapamamaktadır. Bu ekonomik gelişme, nüfusun veya işgücünün çok küçük bir azınlığına yarar sağlayabilmektedir. Öte yandan gelir dağılımı ile büyüme düşüncesinin eşdeğerde olduğu toplumlar (Sov-

yetler Birliği, Doğu Avrupa, Çin ve Küba gibi) hızlı üretim artışı konusunda başarılı olmaktadır. Bu toplumlarda toplumsal ve ekonomik değişme birbiriyle yarışmakta ve bu yarışta gelir dağılımının anahtar bir rol oynadığı alternatif modeller bulunmaktadır. "Etkililiğe" karşı "eşitliğin" tartışıldığı gelişme modellerinin bir özeti için Adelman ve Morris'e bakınız (1973).

Gelir dağılımında eğitimin işlevi nedir? "Eleme" denencesi, kuyruk kuramı ve bölünmüş işgücü piyasasına ilişkin alanyazında, bir ekonomide eğitimin bireyleri düşük veya yüksek ödeme yapılan işlere ayırmada çok etkili olduğu ileri sürülmektedir. Ancak işler için ödenen gelirlerdeki farklılaşma, eğitimin dağılım işlevine bağlanamamaktadır. Gelir dağılımı işlerin özelliklerine göre olmaktadır ve gelirler bu işlerle özdeşleştirilmiştir. Öte yandan sınıf yapısının yeniden oluşması ve meşru kılınmasına ilişkin tartışmalarda, eğitimin gelir dağılımını gerçekleştiren bir işlevi olduğu ileri sürülmektedir. Bu işlev öncelikle bir kuşaktan diğerine görece olarak aynı gelir düzeyinde bulunan kümeleri korumaya yardımcı olmaktadır. Bu süreci çözümlenebilmek için öncelikle iki konu üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir: Bunlardan birincisi, eğitimin kuşaklar arası gelir değişimleri üzerine etkisidir. İkincisi ise, yine eğitimin aynı kuşak içindeki gelir değişmelerine etkisidir.

Eğitim ve Devinim (Mobility):

Eğitimin kuşaklar arası gelir değişimleri üzerine etkisi, özellikle sosyologlar tarafından ele alınan konulardan biridir (Floud, Halsey ve Martin, 1957; Havighurst ve Gouveia, 1969; Jencks ve diğerleri, 1972; Sewell ve Hauser, 1974). Sewell ve Hauser (1974), ailelerin eğitimi ve mesleki konumu ile çocukların eğitimsel başarıları (educational attainment) arasında yüksek bir ilişkinin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bireylerin o andaki gelirlerini belirlemede, ailelerin konumu ve geliri en önemli değişken iken, kişinin eğitimsel başarısı görece daha önemsiz bulunmuştur. Ailelerin sosyo-ekonomik konumu, çocuğun zeka düzeyi ve eğitimsel başarısı ile toplam gelir farklılaşması açıklanmak istendiğinde oran % 10'dan daha düşük bulunmuştur. Jencks'in tartışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Öte yandan bireyin mesleki konumunun ailesinin toplumsal konumu ile değil, büyük ölçüde gördüğü eğitim ile betimlendiği görülmektedir. Bu sonuçlar doğru ise, yani ailenin toplumsal sınıfı görülen eğitim miktarını ve gelir düzeyini belirlemede hesaba katılsa bile, eğitimin toplumsal devinimi artırdığı ortaya çıkmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde eğitimin gelir üzerindeki etkisi, Amerika Birleşik Devletleri'nden daha fazla görünmektedir (Psacharopoulos, 1973; Carnoy ve Diğerleri, 1979). Ancak az gelişmiş ülkelerde (düşük gelirli ülkelerde) ailenin toplumsal sınıfının, çocuğun eğitimsel başarısına ve gelire etkisini çözümlen çok az çalışma yapılmıştır. Yapılan araştırmaların sonuçları ise, eğitimin gelir üzerindeki etkisinin ABD'den daha fazla olduğunu göstermiştir. Az gelişmiş ülkelerde eğitim ve toplumsal sınıf değişkenleri, devinin önemli bir kısmını açıklamaktadır. Bu ülkelerde "ailenin toplumsal sınıfı değişkeni" dışlandığında eğitim tek başına gelir farklılaşmasının açıklayıcısı olarak, ABD'de kestirilenden daha önemli bulunmuştur.

Bu sonuçlardan bir genellemeye gitmek mümkündür. Az gelişmiş ülkelerde eğitim ve sosyo-ekonomik geçmiş (background) değişkenlerinin, gelir ve mesleki konumla ilişkisi, gelişmiş ülkelere daha yüksektir. Diğer bir deyişle, az gelişmiş ülkelerde, bireyin belli bir ekonomik konuma ulaşmasında, "şans" faktörünün etkisi daha az olmaktadır. Brezilya'da yapılan bir çalışmanın sonuçları, ailenin toplumsal sınıfının, bireyin eğitimsel başarısı üzerinde % 50 oranında etkili olduğunu ortaya koymuştur (Bellenoi ve Vasquez, 1975). Öte yandan Kenya'da yapılan bir çalışmada ise, babanın geliri ile bireyin gördüğü eğitimin tür ve düzeyi arasında yüksek bir ilişki olduğu görülmüştür (Mwaniki, 1973). Kuşaklar arası devinime gelince, gelişmekte olan ülkelere eğitim, kuşkusuz böyle bir devinime olanak vermektedir. Ancak ailenin toplumsal sınıfının bireyin göreceği eğitimin tür ve düzeyini belirlemede çok etkili olduğu da görülmektedir. Bireyin gördüğü eğitimle, ailesinin toplumsal sınıfını güvenceye aldığı ve toplumsal konumun bir kuşaktan diğerine geçmesini meşru kıldığı ileri sürülmektedir. Bu ilişkiler ağı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, çoklu toplumsal yapının hâlâ var olduğu Latin Amerika ülkelerinde, daha belirgin olarak görülmektedir. Afrika ülkeleri ele alındığında, Mwaniki'in çalışması ilginçtir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, Afrika'da yeni toplumsal yapı artık Avrupa'daki yapılaşmaya benzemektedir. Yani toplumsal yapı, köylü, işçi ve şehirli burjuvazinin olduğu bir görünüme kavuşmaktadır.

Aynı Kuşak İçindeki (Intragenerational) Gelir Değişmesi

Eğitimin aynı kuşak içindeki gelir değişmesine etkisi, çok daha karmaşık bir konudur. 1950'lerin ortalarında, Kuznets (1955) başkanlığını yaptığı Amerikan Ekonomi Örgütü'nde, kişi başına gelirin yüksek düzeylere ulaştığı bir ekonomide, gelir dağılımının daha adil olduğunu

ileri sürmüştür (Mincer, 1958; Kuznets, 1959). Kuznets'e göre, bu adil gelir dağılımının temel nedenlerinden birisi, gelir düzeyi yüksek ekonomilerde işgücünün eğitim düzeyinin daha yüksek olmasıdır. Diğer bir deyişle, işgücünün ortalama eğitim düzeyindeki bir yükselme, toplam gelirin daha adil bölüşümüne katkı sağlamaktadır.

Kuznets, politik anlamda daha fazla eğitim görmüş işgücünün, daha adil bir ücret yapısı için, uğraşı verdiği varsayımına dayanarak böyle bir sonuca varmıştır. Öte yandan neo-klasik çerçevede, toplam işgücünün ortalama eğitim düzeyindeki yükselmenin, bireyler arasındaki gelir farklılaşmasını azaltacağı ileri sürülmektedir. Buna ilişkin ekonomik kanıtlar da bulunmaktadır. Eğer eğitim ile verimlilik ve verimlilik ile gelir arasında doğrudan bir ilişki varsa, ortalama eğitim düzeyinin yükselmesi, işgücünün gördüğü eğitim yıllarının farklılaşmasını azaltacaktır. Ayrıca işgücünün görmek isteyeceği eğitimin bir üst sınırı vardır. İşgücünün daha yüksek bir ortalama eğitim düzeyinde yığılması, ek bir eğitimle geliri artırma olanaklarını sınırlayacağı gibi, bunu yapmak için daha az bir zaman da bırakmaktadır. İşgücünün ortalama eğitim düzeyi yükseldiğinde, hükümetler genç nüfuslarını en azından bu düzeye ulaştırmak için çaba harcamaktadırlar. Belirtilen bu iki etki, bireylerin gördüğü eğitimdeki farklılaşmayı azaltmaktadır. Eğitim, verimlilik ve gelir arasında var olduğu belirtilen ilişki kabul edildiğinde, verimlilik ve gelirdeki farklılaşmanın da azalacağını söylemek yerinde olacaktır. İşgücünün eğitim düzeyindeki farklılaşmayı azaltmak, daha düşük eğitim düzeylerine yatırım yapmakla sağlanabilmektedir (Fishlow, 1973). Eğitim ile gelir arasında gerçekten nedensel bir ilişki varsa, işgücünün eğitim düzeyindeki değişimler, gelir dağılımı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilmektedir.

Langoni (1973) Brezilya'da 1960 ve 1970 arasında gelir dağılımının şiddetli bir biçimde bozulmasının nedenlerini araştırmıştır. Langoni'ye göre eğitim dağılımının (distribution of schooling) dengesiz olması, gelir dağılımının bozulmasına neden olmuştur. Çünkü Brezilya üniversite eğitimi, temel eğitimden çok daha hızlı bir biçimde yaygınlaşmıştır. Langoni kendi çalışmasında açıklık kazanan bir sayılıştı bakımından Kuznets ile aynı görüştedir. Gelir dağılımındaki değişmeden sorumlu olan eğitim dağılımındaki değişme, aynı zamanda eğitimsel genişleme modeli olarak, ekonomik büyüme sürecinin "doğal" bir olgusudur. Kuznets "doğal" kavramını kullanırken, daha adil bir gelir dağılımının evrimini yordamak için, ekonomik büyüme sürecinde yoğunlaşmıştır.

Langoni ise aynı kavramı, giderek daha adaletsiz bir duruma gelen gelir dağılımını açıklamak için kullanmıştır.

İşler ve Gelir Dağılımı

Ancak verimlilik, kuyruk ve bölünmüş işgücü piyasası kuramında olduğu gibi, işçilerin niteliklerinin değil, işlerin bir işlevi ise, eğitim dağılımının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin çok az olması gerekmektedir. İş ve gelir yapısı, gelir dağılımını etkilemek amacıyla kendini değiştirecektir. Bu görüşe göre, eğitim bireyleri uygun işlere ve bu işlerle özdeşleştirilen çeşitli gelir düzeylerine ayırma işlevini yerine getirmektedir. Bu durumda iş ve gelir dağılımının uygun olmadığı yerde, ek eğitimin değeri yüksek olacaktır. Yine iş ve gelir dağılımı daha dengeli olduğunda, ek eğitimin değeri daha düşük olacaktır. Malan ve Wells (1973), Brezilya'da gelir dağılımındaki bozulmanın, 1960'ların sonundaki hızlı gelişme döneminde değil, 1965-1966 arasında iki yıllık bir zaman diliminde oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. Bu dönemde, Brezilya Hükümeti enflasyonist bir uygulama boyunca ücretleri sabit tutarak doğrudan ücret yapısına karışmış ve sonradan ücretler yoluyla, işçilere fiat artışından daha yüksek ödemelerde bulunmuştur. Buna karşılık, bunun gibi deneysel bir tartışmanın sürdürüldüğü başka bir ülke daha yoktur. Şili ile ilgili veriler (Johnston, 1973; Frank, 1975), eğitim dağılımındaki değişmelerin, gelir dağılımı üzerinde çok küçük (ihmal edilebilir) bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu ülkede 1964-1975 arasında hükümetin gerçekleştirdiği üç ardıl uygulama; 1966-1970 arasında eşitsizliği anlamlı bir biçimde artırmış, 1970-1973 döneminde azaltmış ve yine 1973-1975 arasında şiddetli bir biçimde artırmıştır.

İşsizlik

ABD'den elde edilen veriler, işsizliğin gelir dağılımı üzerinde anahtar bir rol oynadığını, hatta eğitim düzeyi ve onun dağılımından bile önemli olduğunu göstermektedir (Chiswick ve Mincer, 1972). İstihdam eğitimiyle çok az etki yapılabilen, iş dönemleri, devletin para ve maliye politikaları ile doğrudan karışması hatta yatırım ve istihdamı doğrudan denetlemesi gibi politikaların bir işlevidir. Bundan başka, eğitim dağılımından kısmen etkilenen gelir dağılımının, gelir politikalarını doğrudan etkileyen devletin makro-ekonomik stratejileri ile çok yakından ilgili olduğu ileri sürülmektedir. Eğer bir hükümete (İsrail örneğinde olduğu gibi) gelişme politikasının bir parçası olarak, tam istihdamı sağlama ve işgücünün gelir dağılımındaki farklılaşmayı azaltma görevi verilmişse,

gelir dağılımı öncelikle profesyonellerin ve yöneticilerin gelirini değiştirmekle ilgilenen hükümetlerin olduğu (Brezilya ve Meksika'da olduğu gibi) ekonomilerden daha adil (eşit) olmaktadır. İki durumda da eğitim yatırımı, toplam gelir politikası ile tutarlı olmaktadır. Devletin doğrudan karışması ile eğitimin istihdam üzerindeki etkisini ayırmak güçtür.

Kuşaklar arası ve aynı kuşak içindeki, eğitim ve gelir ilişkisinin ele alındığı alanyazında, bağımlı değişkenin gelir (income) değil, maaşlar ve ücretler (earnings) olduğuna dikkati çekmek gerekmektedir. Çünkü ücretler ve maaşlar toplam gelirin sadece bir bölümünü açıklamaktadır. Ücretler ve maaşlar ABD'de toplam gelirin % 65 ile % 75 kadarını (Kuznets, 1959; Machlup, 1963); Batı Avrupa'da % 70 ile % 75'ini (Denison ve Poullier, 1967) ve Latin Amerika'da % 50 veya daha azını oluşturmaktadır. Eğitim politikası aracılığıyla, ücret ve maaş dağılımında değişme yaratabilmek sözkonusu olsa bile bu, yukarıdaki oranlara göre, gelir dağılımının beşte üçünden daha azını etkilemektedir. Refah düzeyini eşitlemek için başka önlemler de almak gerekmektedir. Daha dengeli bir eğitim yoluyla, babanın eğitimi ve gelirine daha az bağımlı olan ücret ve maaşlara ulaşılsa bile bunun, sermayeden elde edilen maaş ve ücret dışı gelir üzerinde pekaz etkisi olmaktadır. Kapitalist ülkelerde maaş veya ücret gelirinde büyük değişmeler olmasına karşılık, bunlar toplam gelir içinde oldukça az bir paya sahiptir..

KAYNAKLAR

- Adelman, I., Morris, C.T.: *Economic Growth and Social Equity in Developing Countries*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1973.
- Adelman, I., Robinson, S.: *Income Distribution Policy in Developing Countries: A Case Study of Korea*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1978.
- Arrow, K. *Higher Education as a Filter* (Technical Report No. 71). Stanford, Calif.: Stanford University, Institute for Mathematical Studies in the Social Sciences, September 1972.
- Barkin, D.: Acceso a la educación superior y beneficios que reporta en Mexico. *Revista del Centro de Estudios Educativos*, 1971.
- Becker, G.: *Human Capital*. New York: Colombia University Press, 1964.
- Belloni, I., Vasquez de Miranda, G.: *The Determinants of Educational Attainment in Minas Gerais, Brazil*. Paper presented at Estudios Conjuntos de Integración Económica Latinoamericana (ECIEL) Conference, Lima, Peru, 1975.
- Berg, I.: *Education and Jobs: The Great Training Robbery*. New York: Praeger, 1970.
- Blau, P., Duncan, O.D.: *The American Occupational Structure*. New York: Wiley, 1967.

- Blaug, M.:** The private and social returns on investment in education: Some results for Great Britain. *Journal of Human Resources*, Summer 1967, 2 (3), 330-346.
- Blaug, M.:** The correlation between education and income: What does it signify? *Higher Education*, Amsterdam; 1973.
- Blaug, M.:** *Neo-Keynesian Theory of Value and Distribution: Revolution or Dead End?* London: University of London, Institute of Education, 1974. (Mimeo)
- Blaug, M.:** *Economics of Education* (3rd ed.) Elmsford, N.Y.: Pergamon Press, 1978.
- Bowles, S.:** Schooling and inequality from generation to generation. *Journal of Political Economy* (Part 2), May-June 1972, 80 (3), S 219-S 251.
- Bowles, S.:** Unequal education and the reproduction of the social division of labor. In M. Carnoy (Ed.), *Schooling in a Corporate Society* (2nd ed.). New York: McKay, 1975.
- Bowles, S., Gintis, H.:** *Schooling in Capitalist America*. New York: Basic Books, 1975.
- Bowman, M.J., Anderson, A.:** Concerning the role of education in development. In C. Gertz (Ed.), *Old Societies and New States*. New York: Free Press, 1963.
- Carnoy, M.:** Earnings and schooling in Mexico. *Economic Development and Cultural Change*, July 1967, pp. 408-419. (a)
- Carnoy, M.:** Rates of return to schooling in Latin America. *Journal of Human Resources*, Summer 1967, 2 (3) 359-374. (b)
- Carnoy, M.:** *Education as Cultural Imperialism*. New York: McKay, 1974.
- Carnoy, M., Lobo, J., Toledo, A., Beloso, J.:** *Can Educational Policy Equalize Income Distribution in Latin America?* Geneva: International Labor Organization, 1979.
- Carter, M., Carnoy, M.:** *Theories of Labor Markets and Worker Productivity*. Palo Alto, Calif.: Center for Economic Studies, 1974 (Mimeo)
- Chiswick, B., Mincer, J.:** Time series change in personal income inequality in the United States from 1939, with projections to 1985. *Journal of Political Economy* (Part 2), May-June 1972, 80 (3), S34-S66.
- Denison, E. F.:** *The Sources of Economic Growth in the United States and the Alternatives before Us*. New York: Committee for Economic Development, 1962.
- Denison, E., Poullick, J.P.:** *Why Growth Rates Differ*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1967.
- Doeringer, P., Piore, M.:** *Internal Labor Markets and Manpower Training*. Lexington, Mass.: Heath, Lexington Books, 1971.
- Duncan, O.D., Featherman, D.L., Duncan, B.:** *Socioeconomic Background and Achievements*. New York: Seminar Press, 1972.
- Eckhaus, R.:** *Estimating the Returns to Education: A Disaggregated Approach*. Berkeley, Calif.: Carnegie Corporation, 1973.
- Fishlow, A.:** *Brazilian Income Size Distribution: Another Look*. Berkeley: University of California, 1973. (Mimeo).
- Floud, J.E., Halsey, A.H., Martin, F.M.:** *Social Class and Educational Opportunity*. London: Heinemann, 1957.

- Frauk, A.G.:** An open letter about Chile to Arnold Harberger and Milton Friedman. *Radical Review of Political Economics*, Fall 1975, pp. 61-76.
- Fuller, W.:** *Education, Training, and Worker Productivity: Study of Skilled Workers in Two Firms in South India*. Unpublished doctoral dissertation, Stanford University, 1970.
- Gintis, H.:** Education, technology, and worker productivity. *American Economic Association Proceedings*, May 1971, 61 (2), 266-271.
- Gounden, N.:** Investment in education in India. *Journal of Human Resources*, Summer 1967, 2 (3), 347-358.
- Griliches, Z., Jorgenson, D.:** Sources of measured productivity change: Capital input. *American Economic Review*, May 1964, 61, 50-61.
- Griliches, Z., Mason, W.:** Education, income, and ability. *Journal of Political Economy* (Part 2), May-June 1972, 80 (3), S74-S103.
- Hanoch, G.:** An economic analysis of earnings and schooling. *Journal of Human Resources*, Summer 1967, 2 (3), 310-329.
- Hansen, W.L.:** Total and private rates of return to investment in schooling. *Journal of Political Economy*, April 1963, 71.
- Harbison, F., Myers, C.:** *Education, Manpower, and Economic Growth*. New York: McGraw-Hill, 1964.
- Harrison, B.:** Education and underemployment in the urban ghetto. *American Economic Review*, December 1972, pp. 796-812.
- Hause, J.:** Earnings profile: Ability and schooling. *Journal of Political Economy* (Part 2), May-June 1972, 80 (3), S108-S138.
- Havighurst, R., Gouveia, A.:** *Brazilian Secondary Education and Socioeconomic Development*. New York: Praeger, 1969.
- Hirsch, Z.:** *Analysis of the Rising Costs of Public Education* (Congressional Joint Economic Committee, 86th Congress, 1st Session). Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1959.
- Jencks, C.:** et al. *Inequality*. New York Basic Books, 1972.
- Johnston, C.:** *Educacion y Distribucion del Ingreso*. Thesis presented to the Faculty of Economics, University of Chile, December 1973.
- Kuznets, S.:** Economic growth and income inequality. *American Economic Review*, May 1955, 45 (1).
- Kuznets, S.:** Quantitative aspects of economic growth of nations, Part 4. Distribution of national income by factor shares. *Economic Development and Cultural Change* (Part 2), April 1959.
- Langoni, C.:** *A Distribucao da Renda e Desenvolvimento Economica da Brasil*. Rio de Janeiro: Editora Expressao e Cultura, 1973.
- Levin, H.M.:** *Education and Earnings of Blacks and the Brown Decision* (Program Report No. 79-B13). Stanford, Calif.: Stanford University, Institute for Research on Educational Finance and Governance, October 1979. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 176 374).

- Machlup, F.:** Micro-and macro-economics. In *Essays in Economic Semantics*. Englewood Cliffs N.J.: Prentice-Hall, 1963.
- Malau, P., Wells, J.:** Distribucao da renda e desenvolvimento economico do Brasil. *Pesquisee Planejamento Economico*, December 1973.
- Mincer, J.:** Investment in human capital and personal distribution of income. *Journal of Political Economy*, August 1958, 66, 281-301.
- Mincer, J.:** On-the-job training: Costs, returns, and some implications *Journal of Political Economy* (Supplement), October 1962, 70. S50-S80.
- Morgan, J., David, M.:** Education and income. *Quarterly Journal of Economics*, 1963, 77, 423-437.
- Mwaniki, D.:** *Education and Socio-economic Development in Kenya: A Study of the Distribution of Resources for Education*. Unpublished doctoral dissertation, Stanford University, 1973.
- Psacharopoulos, G.:** *Returns to Education: An International Comparison*. New York: Elsevier, 1973.
- Reich, M., Gordon, D., Edwards, R.:** A theory of labor-market segmentation. *American Economic Review*, May 1973, 63, 359-365.
- Rosenberg, S.:** *The Dual Labor Market: Its Existence and Consequences*. Unpublished doctoral dissertation, University of California at Berkeley, 1975.
- Rumberger, R., Carnoy, M.:** Segmentation in the U.S. labor market: Its effects on the mobility and earnings of whites and blacks. *Cambridge Journal of Economics*, 1980, 4, 117-132.
- Schultz, T.W.:** Investment in man: An economist's view. *Social Service Review*, June 1959, 33, 110-117.
- Schultz, T.:** Investment in human capital. *American Economic Review*, March 1961, 51, 1-17.
- Schultz, T.:** *The Economic Value of Education*. New York: Columbia University Press, 1963.
- Sewell, W., Hauser, R.:** *Education, Occupation, and Earnings: Achievement in the Early Career*. University of Wisconsin, Department of Sociology, March 1974. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 116 041).
- Shapiro, S.:** *An Analysis of the Determinants of Current Public and Societal Expenditures per Pupil in Elementary and Secondary Schools, Decennially, 1920-1950*. Unpublished doctoral dissertation, University of Chicago, 1962.
- Solow, R.:** Technical change and the aggregate production function. *Review of Economics and Statistics*, August 1957, 39, 312-320.
- Thias, H., Carnoy, M.:** *Cost-Benefit Analysis in Education: A Case Study of Kenya*. Washington, D.C.: World Bank, 1972.
- Thurow, L.:** Disequilibrium and the marginal productivity of capital and labor. *Review of Economics and Statistics*, February 1968.
- Thurow, L., Lucas, R.:** The American distribution of income: A structural problem. In *Hearings before the Joint Economic Committee*. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1972.
- Vaizey, J.:** *The Economics of Education*. London: Faber Faber, 1961.
- Welch, F.:** *Education in production*. *Journal of Political Economy*, January-February 1970, 78, 35-59.